

UNIVERSITY OF HELSINKI

<https://helda.helsinki.fi>

Helda

Arvaamattomia vuodenaikoja ja hajoavaa jäätä : Näkökulmia suomalaiseseen 2020-luvun ilmastorunouteen

Holopainen, Reeta

Kirjallisuuden tutkijain seura

2025

Holopainen, R 2025, 'Arvaamattomia vuodenaikoja ja hajoavaa jäätä : Näkökulmia suomalaiseseen 2020-luvun ilmastorunouteen', Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti Avain, Vuosikerta. 22, Nro 4, Sivut 6-23. <https://doi.org/10.30665/av.163776>

<http://hdl.handle.net/10138/626066>

10.30665/av.163776

cc_by_sa

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

▣ Arvaamattomia vuodenaikoja
ja hajoavaa jäätä. Näkökulmia
suomalaiseen 2020-luvun
ilmastorunouteen

—

Reeta Holopainen

Ekokriittisen kirjallisuudentutkimuksen piirissä on 2010-luvulta alkaen tutkittu paljon ilmastofiktiota eli ilmastonmuutosta ja sen seurauksia käsittelevää proosakirjallisuutta (ks. Johns-Putra 2016; Lahtinen 2017; Lahtinen & Löytty 2022; Xie 2022, 1–2). Ilmastoaiheinen runous ei kuitenkaan ole viime vuosikymmeninä saanut ekokriitikkojen keskuudessa vastaavaa kiinnostusta osakseen (ks. Xie 2022, 2–3). Ekokritiikin kansainvälisellä kentällä ilmastorunoutta (*climate change poetry*) on hiljattain alettu tutkia enemmän (ks. Johns-Putra 2016; Xie 2022), mutta ilmastorunouden käsite ei ole vakiintunut kotimaisen kirjallisuuden tutkimukseen, vaikka ilmastokriisiä ja siihen kytkeytyviä ekologisia ilmiöitä käsittelevä runous on merkittävästi yleistynyt Suomessa 2010-luvulta alkaen (ks. myös Lummaa 2025, 81–82). Tässä artikkelissa lanseeraan ilmastorunouden käsitteen osaksi kotimaisen runouden tutkimusta. Ehdotan, että käsite sopii tarkoituksenmukaisesti luonnehtimaan tuoretta suomalaista ympäristörunoutta, jossa ilmastokriisi ja sen erilaiset seuraukset tematisoituvat (ks. myös Holopainen 2025a, 78). Artikkelissani tarkastelen neljän teosesimerkin valossa, minkälaista on suomalainen 2020-luvun ilmastorunous ja miten se suhteutuu ekokritiikin kansainvälisellä kentällä esiteltyihin ilmastorunouden lajiiperteisiin.¹

Suomalaisen ilmastorunouden tutkiminen on tarpeellista, sillä se lisää tietoa kotimaisen ympäristörunouden monimuotoisuudesta sekä siitä, miten viimeaikainen suomalainen nykyrunous osallistuu ilmastokriisiä koskevaan ajankohtaiseen keskusteluun (vrt. Lummaa 2025). Artikkelissani viittaan ilmastokriisillä planeettaamme koettelemaan laaja-alaiseen ekologiseen kriisiin ja käytän sitä kattokäsitteenä, jonka piiriin luen erilaiset ilmaston lämpenemistä ja ekologisia ongelmia edistävät ja osoittavat ilmiöt, kuten ylikulutuksen, lajikadon ja äärisäätilat (ks. esim. Kyllönen & Oksanen 2020, 7–8). Ilmastokriisi kietoutuu olennaisesti antroposeeniin eli ihmisen aiheuttamien ympäristömuutosten hallitsemaan aikaan, sillä ilmastokriisi johtuu keskeisiltä osin ihmisen toiminnasta (ks. esim. Lummaa 2020, 39–40, 45–46; IPCC 2023).

Ympäristörunoudella tarkoitan Karoliina Lummaan väitöskirjaan pohjaten luontorunouden kriittistä lajia, joka kyseenalaistaa antroposentrisen suhtautumisen ympäristöön sekä tematisoi ei-inhimillisen luonnon arvoon ja toimijuuteen liittyviä kysymyksiä (ks. Lummaa 2010, 77–79, 155–157, 174–175, 211, 229; ks. myös Holopainen & Kähärä 2023, 6; Holopainen 2024). Esitän, että ilmastorunous on ympäristörunouden tuore alalaji, jota leimaavat ihmiskeskeisyyden kritiikki sekä teosten poetikassa monisyisesti näkyvä tietoisuus planeettaamme uhkaavasta ilmastokriisistä. Artikkelini kiinnittyy teoreettisesti ekokriittiseen kirjallisuudentutkimukseen ja nojaa metodisesti ekokriittiseen lähilukuun sekä ekokriittiseen lajitutkimukseen. Ekokriittisellä lähiluvulla tarkoitan tulkitsevaa tekstianalyttistä metodologiaa, joka tarkastelee ympäristön merkityksiä sekä ihmisen ja ei-inhimillisen luonnon välisiä suhteita kirjallisuudessa

hyödyntäen ekokritiikin ihmiskeskeisyyttä haastavia näkökulmia, poetiikan ja retoriikan käsitteistöä sekä temaattista tutkimusta (ks. esim. Lahtinen & Lehtimäki 2008, 15–16; Lahtinen & Löytty 2022, 15; Holopainen 2024, 36). Ekokriittisellä lajitutkimuksella viitataan ei-inhimillistä luontoa käsittelevän runouden alalajeja nimeävään ja määrittelevään tutkimukseen (ks. Lummaa 2010, 66–71; Holopainen 2024, 34, 43–53; vrt. myös Hollsten 2008).

Suomalaista ympäristörunoutta on käsitelty viimeaikaisessa kotimaisessa runoutentutkimuksessa enenevässä määrin. Lummaan urauurtava väitöskirja (2010) tarkastelee 1970-lukuun painottuvaa ympäristörunoutta lintujen konkretisoitumisen näkökulmasta ekokriittistä ja posthumanistista tutkimusotetta yhdistellen. Viime vuosina sotienjälkeisen modernismin runous on saanut kotimaisen ekokritiikin piirissä kasvavaa huomiota, ja tutkimus on haastanut aiempia näkemyksiä modernistisen runouden epäyhteiskunnallisuudesta (ks. Holopainen & Kähärä 2023; Holopainen 2024; Soukka 2024). Suomalaisen ympäristörunouden piiristä voidaankin kotimaisen ekokritiikin valossa hahmottaa kaksi kohosteista ajankohtaa: sotienjälkeisen modernismin aikakaudelle sijoittuva varhisaalto ja 1970-lukuun painottuva kotimaisen ympäristörunouden ensimmäinen varsinainen aalto (ks. Lummaa 2010; Holopainen & Kähärä 2023; Holopainen 2024).²

Mainittujen ajankohtien lisäksi 2010- ja 2020-luvun nykyrunous on suomalaisen ympäristörunouden ilmestymisen kannalta merkittävä konteksti. Esimerkiksi suomenkielistä runoutta katalogisoiva ja arvoiva Runografi-verkkajulkaisu havainnollistaa, että viime vuosina ympäristö- ja ilmastonmuutosteemaista runoutta on julkaistu mittavasti: vuonna 2021–2025 ilmestyneiden, arvioitujen runoteosten joukosta 113 teosta on kategorisoitu asiasanalla *luonto* ja 33 asiasanalla *ilmastonmuutos* (Runografi 2025).³ Suunta on ollut havaittavissa kotimaisessa runoudessa erityisesti 2010-luvun jälkipuoliskolta lähtien. Yleistynyt yhteiskunnallinen keskustelu kiihtyvistä ilmastokriisistä näkyy siis selvästi myös runoudessa (ks. myös Lummaa 2025, 81–82). Koska ekologiset teemat ovat nykyrunoudessa jopa hallitsevassa asemassa, esitän, että 2010- ja 2020-luvun runouskentästä voidaan puhua suomalaisen ympäristörunouden toisena aaltona, jota artikkelissani havainnollistan ilmatorunouden käsitteellä.⁴

Ympäristöteemojen keskeisyys on noteerattu myös kotimaisessa runoutentutkimuksessa. Esimerkiksi Katja Seutu (2020) pohtii esseessään ihmisen ympäristösuhdetta, ympäristötunteita ja luontorunouden lajia 2010-luvulla julkaistun kotimaisen runouden valossa. Lummaa on tutkinut 2000-luvun suomalaista ympäristörunoutta posthumanistisista ja monitieteisistä näkökulmista keskittyen esimerkiksi metsiin ja puihin, ei-inhimilliseen toimijuuteen ja monilajisiin suhteisiin sekä antroposeeniin (ks. esim. Lummaa 2020; 2021; 2022). Tuoreessa artikkelissaan Lummaa (2025) tarkastelee, miten puita ja kasveja käsittelevä nykyrunous kommentoi ilmastonmuutosta osoittamalla tietoisuutta hiilidioksidin liittyvistä ilmiöistä ja kasvien metabolisista prosesseista.

Anna Helle (2024) puolestaan on tutkinut ilmastokriisiin nivoutuvia ympäristötunteita suomalaisessa nykyrunoudessa metamodernismin kehyksessä.

Vaikka nykyrunouden ekologiset teemat ja ilmastokriisi ovat saaneet kotimaisessa tutkimuksessa näkyvyyttä, kattavaa kuvausta 2000-luvun ympäristörunouden suhteesta ilmastokriisiin ei ole esitetty. Artikkelissani pyrin hahmottelemaan tuoreimman suomalaisen ympäristörunouden piirteitä ilmatorunouden käsitteen avulla. Vaikka keskityn 2020-luvun suomalaiseen ilmatorunouteen, on tärkeää tiedostaa, että ilmatorunouden edustajia voi löytää myös 2010-luvulta ja jossakin määrin sitäkin aikaisemmasta suomalaisesta runoudesta. 2000-luvun ilmatorunous on siis laaja ja heterogeeninen kenttä. Artikkelini ei pyri olemaan tyhjentävä esitys vaan tarjoamaan uusia näkökulmia suomalaiseen ympäristörunouteen sekä siihen, miten ilmatorunouden käsitettä voidaan soveltaa suomalaisen runouden tarkasteluun ja ekokriittiseen lähilukuun. Ilmatorunouden käsite auttaa tekemään näkyväksi suomalaisen ympäristörunouden kehityslinjoja ja monimuotoisuutta sekä sitä, minkälaista ilmastoetiikkaa kotimainen nykyrunous rakentaa. Kansainvälisestä ekokriittisestä tutkimuksesta ammentavan lajikäsitteen rantauttaminen suomalaisen runouden kontekstiin avaa näköaloja myös siihen, miten kotimainen ilmastoetiikka suhtautuu muilla kielialueilla tunnistettuihin ilmastopoeettisiin keinoihin.

Artikkelini aluksi esittelen ilmatorunouden määritelmiä ja kriteereitä kansainvälisen ekokriittisen tutkimuksen valossa. Tämän jälkeen nostan esiin kolme erilaista 2020-luvulla ilmestynyttä suomalaisen ilmatorunouden edustajaa, Aino-Kaisa Koistisen *Uhanalaiset ja silmälläpidettävät* (2021), Veli-Matti Värriin *Uusia runoja* (2024) ja Sirpa Kyyrösen *Talviunio* (2024), ja tarkastelen niitä suhteessa ekokritiikin kansainvälisellä kentällä tunnistettuihin ilmatorunouden piirteisiin. Viimeisessä luvussa analysoin lähemmin Paula Sankelon teosta *Katoava jää* (2024), jossa ilmatorunouden ydinpiirteet ilmenevät edustavasti.

Ilmatorunous lajikäsitteenä

Proosamuotoinen ilmastofiktio (*cli-fi*, *climate change fiction*) on vakiintunut ekokritiikin kentällä keskeiseksi kiinnostuksenkohteeksi. Dystopian lajiin usein yhdistyvä ilmastofiktio tematisoi erilaisia ilmastomuutokseen liittyviä kysymyksiä sekä pyrkii vaikuttamaan lukijoihin. (Johns-Putra 2016; Lahtinen 2017, 74–77; Goodbody & Johns-Putra 2019; Lahtinen & Löytty 2022, 13–14.) Vaikka ilmatorunous ei ole noussut ekokritiikin piirissä vastaavaksi mielenkiinnon kohteeksi, ilmatorunoudesta on esitetty ekokritiikin kansainvälisellä kentällä joitakin määritelmiä (ks. Johns-Putra 2016; Xie 2022). Ilmastofiktion tutkimuksen uranuurtaja Adeline Johns-Putra esittää, että ilmatorunous on ihmisen aiheuttamia ympäristötuhoja sekä ihmisen ja ei-inhimillisen välisiä

Ilmastokriisin suorasanainen kuvaus sekä ihmisen moninaisen tuhovoiman tähdentäminen ovat tulkittavissa runoissa retorisiksi keinoiksi, joiden pyrkimys on herättää lukijassa ympäristöaktivistiseen toimintaan kannustavia ympäristötunteita, kuten ympäristöahdistusta ja syyllisyyttä.

suhteita käsittelevän ekorunouden (*ecopoetry*) alalaji⁵, jota määrittää kolme keskeistä ominaisuutta: se osoittaa ihmiskunnan kyvyttömyyden tunnistaa oman toimintansa tuhoisia vaikutuksia, ilmentää katumusta muunlajisten eläinlajien tilanteen ja tulevien ihmiskupolvien edessä sekä kritisoi ihmisen osaamattomuutta toimia ilmastonmuutoksen ratkaisemiseksi. (Johns-Putra 2016, 271–272.)

2020-luvulla ilmastorunoutta on tarkastellut myös Chao Xie, joka keskittyy englantilaisen ja irlantilaisen ilmastorunouden määrittelyyn. Myös Xie lähestyy ilmastorunoutta ekorunouden alalajina, joka fokuoittuu ilmastonmuutoksen moninaisten ilmenemismuotojen ja seurausten käsittelyyn. Xien mukaan ilmastorunous pyrkii kuvaamaan ilmastokriisin herättämää hätää, käsittelee siihen kytkeytyviä poliittisia, taloudellisia ja ekologisia ongelmia sekä kannustaa lukijoita toimiin maapallon hyväksi. Xie esittää, että englantilaisessa ja irlantilaisessa ilmastorunoudessa painottuu neljä piirrettä: 1) poikkitieteellisyys (*interdisciplinarity*), 2) aiheiden runsaus (*multiple topics*), 3) ympäristöaktivismi (*environmental activism*) ja 4) kokeellisuus (*experimentation*). Poikkitieteellisyydellä Xie tarkoittaa sitä, että ilmastorunoudelle on tyyppillistä operoida laajasti erilaisiin luonnontieteellisiin tieteenaloihin liittyvällä tiedolla ja hyödyntää sitä ilmastonmuutoksen ajankohtaisuuden ja vakavuuden havainnollistamisessa.⁶ Aiheiden runsaudella Xie viittaa siihen, että ilmastorunous voi käsitellä hyvin monenlaisia ilmastonmuutokseen kytkeytyviä ilmiöitä, kuten lajikatoa,

äärimmäisiä säätiloja, erilaisia energiatuotantoon kytkeytyviä teknologioita ja ilmastopakolaisuutta. Tämä havainnollistaa tutkijan mukaan sitä, että ilmastonmuutos on monitahoinen ilmiö, jolla on myös sosiaalisia, poliittisia, taloudellisia ja eettisiä ulottuvuuksia. Ympäristöaktivismin Xie tarkoittaa sitä, että ilmastorunous pyrkii kasvattamaan lukijaa, kirjoittamaan lukijassa erilaisia tunteita, kuten pelkoa, katumusta ja syyllisyyttä, ja näin kannustamaan toimintaan ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi. Monet ilmastorunouden kirjoittajat osallistuvatkin myös muuhun ilmastoaktivismiin. (Xie 2022, 2–5.) Ilmastorunouden kokeellisuudella Xie puolestaan viittaa siihen, että ilmastorunous pyrkii viemään lukijan huomion ilmastonmuutokseen ja ihmisen tuhoavaan ympäristösuhteeseen myös muodon tason kokeiluilla esimerkiksi typografian, syntaksin, rytmin ja kollaasitekniikan avulla. (Mts. 5–6.)

Kansainvälisellä kentällä esitellyt määritelmät ja lajipiirteet muodostavat hyödyllisen peilauskohdan myös tuoreelle suomalaiselle ilmastorunoudelle. Xien esittelemiä ilmastorunouden keskeispiirteitä voi nähdä tässä artikkelissa tarkasteltavissa esimerkeissä, mutta suomalaiselle ilmastorunoudelle on löydettävissä myös pohjoiseen kontekstiin liittyviä erityispiirteitä, erityisesti muuttuneiden vuodenaikojen sekä lumeen ja jäähän liittyvän problematiikan käsittely. Kansainvälisen tutkimuksen näkökulmia soveltaen esitän, että suomalainen ilmastorunous on määriteltävissä sellaiseksi ympäristörunoudeksi, joka käsittelee ilmastonmuutoksen ilmenemismuotoja, syitä tai seurauksia ihmiskeskeisyyttä haastavalla otteella ja vie kriittisesti huomion ihmisen ja ei-inhimillisen välisiin suhteisiin (ks. myös Lummaa 2010, 31). Sitä leimaavat ympäristörunoudelle ominainen ihmiskeskeisyyden kyseenalaistaminen sekä ihmisen ympäristöön kohdistaman toiminnan kriittinen tarkastelu (vrt. Lummaa 2010), jotka ilmastorunoudessa fokuoitetut ilmastokriisiin ja sen lähi-ilmiöihin. Ilmastorunous temaattisena lajina poikkeaa niin sanotuista klassisista lajeista, koska sillä ei ole lajirepertoaria määrittelevää historiallista lajimallia, mutta ympäristörunouden temaattinen laji muodostaa ilmastorunoudelle keskeisen lähtökohdan (ks. Fowler 1982, 54–74; Lyytikäinen 2005, 16; vrt. Holopainen 2024, 52–53).

Ilmastorunouden lajista puhuttaessa hyödyllinen teoreettinen näkökulma on myös George Myersonin ja Yvonne Rydinin (1996) esittelemä ja Lummaan (2010) suomalaisen ympäristörunouden tutkimukseen tuoma ympäristösanan (*environment word*) käsite. Ympäristösanat ovat ympäristödiskursseissa esiintyviä sanoja, jotka aktivoivat tekstissä ympäristöpoliittisen tavoitteen. Esimerkiksi *öljy* voidaan laskea ympäristösanaksi, koska öljyonnettomuuksien ja niiden tuhoisien seurauksien käsittely on ympäristöteksteille tyypillistä. (Lummaa 2010, 30–31, 169–170; Myerson & Rydin 1996, 6–7, 37; Holopainen 2024, 229–230.) Sovellan ajatusta myös ilmastorunouden lajin hahmottumiseen ja esitän, että sille on ominaista erilaisten ilmastokriisiin kytkeytyvien ilmastosanojen hyödyntäminen. Esimerkiksi *helle*, *lumi*, *lajikato* ja *ilmastonmuutos* voidaan hahmot-

taa ilmastosanoiksi, jotka kiinnittävät runot ilmastokriisin problematiikkaan ja osallistuvat ilmastorunouden lajin aktivoimiseen. Ilmastosanat voivat esiintyä runoissa ympäristöllisinä topoksina⁷, mutta ne voivat vaikuttaa myös teemoina tai temaattisina kehyksinä, joita runot erilaisilla poeettisilla ratkaisuilleen rakentavat (vrt. Holopainen 2024, 20–23).

Seuraavaksi havainnollistan suomalaista ilmastorunoutta nostamalla esiin kolme teosta kotimaisen ilmastorunouden kentältä: Veli-Matti Värriin *Uusia runoja* (2024), Aino-Kaisa Koistisen *Uhanalaiset ja silmälläpidettävät* (2021) sekä Sirpa Kyyrösen *Talviunia* (2024). Artikkelissani käsiteltävät teokset on valittu lukemalla 2010-luvun jälkipuoliskolla ja 2020-luvulla julkaistua kotimaista runoutta, joka liittyy temaattisesti ilmastokriisiin. Kaikissa artikkeleihin valikoitu-neissa teoksissa vaikuttaa tunnistettavia ilmastosanoja, jotka kiinnittävät teokset ilmastokriisin problematiikkaan. Valitut esimerkit myös haastavat selkeästi ihmiskeskeistä ajattelua, mikä on ilmastorunouden keskeinen ominaisuus. Ilmastokriisi on hyvin moninaisesti läsnä suomalaisessa nykyrunoudessa, joten artikkelini ulkopuolelle on väistämättä jäänyt useita ilmastokriisin kannalta relevantteja teoksia, erityisesti sellaisia, joissa ilmastokriisi on mukana implisiittisemmin. Värriin, Koistisen ja Kyyrösen teokset tarjoavat kolme erilaista esimerkkiä siitä, miten ilmastokriisi viimeaikaisessa suomalaisessa ilmastorunoudessa tematisoituu ja miten suomalainen ilmastorunous suhteutuu ekokriitiikin kansainvälisellä kentällä tunnistettuihin ilmastorunouden lajipiirteisiin.

Analysissani pohdin ilmastorunouden lajipiirteiden ilmenemistä näissä teosesimerkeissä sekä analysoin, miten erilaiset ilmastosanat vaikuttavat teoksissa ja rakentavat niihin ilmastokriisin tematiikkaa. Tarkastelen teoksia erityisesti suhteessa aiemmin esiteltyihin Xien hahmottelemiin ilmastorunouden neljään ydinpiirteeseen. Vaikka tutkija ei pyri tarjoamaan tyhjentävää kuvausta ilmastopoetiikasta, hänen tytopologiansa tarjoaa hyödyllisen analyysityökalun myös suomalaisen ilmastorunouden temaattisten ja poeettisten piirteiden erittelyyn. Hänen esittelemiään piirteitä on löydettävissä suomalaisen ilmastorunouden edustajista, mutta ne ilmenevät suomalaisessa ilmastorunoudessa eriasteisesti ja varioiden (vrt. Fowler 1982, 54–74).⁸ Artikkelini lopuksi tarkastelen Paula Sankelon teosta *Katoava jää* (2024) ilmastorunouden niin sanottuna prototyypin edustajana, joka toteuttaa edustavasti ekokriitiikin kansainvälisellä kentällä tunnistettuja ilmastorunouden ydinpiirteitä sekä operoi lisäksi suomalaiselle ilmastorunoudelle leimallisella lumen ja jään kuvastolla.

Ilmastokriisin ilmentymiä suomalaisessa nykyrunoudessa

Aino-Kaisa Koistisen teoksessa *Uhanalaiset ja silmälläpidettävät* ilmastokriisin tematiikka nivoutuu muunlajisten eläinten asemaan sekä ihmisen ja ei-inhi-millisen välisiin suhteisiin. Teoksen runoissa ilmastokriisi näyttäytyy laajana ekokriisinä, joka koskettaa niin maapallon lajistoa kuin lumen muuttuvaa

semantiikkaa. Poikkitieteellisellä tiedolla operointi, jonka Xie (2022, 4) mainitsee yhdeksi ilmastorunouden ominaisuudeksi, näyttäytyy olennaisena osana teoksen ilmastopoetiikkaa. Runoissa viitataan eri eläinlajeihin suomenkielisten lajinimien lisäksi latinankielisillä tieteellisillä lajinimillä sekä reflektoidaan eläinlajien historiaa luonnontieteellistä ja historiallista tietoa sekä poettisia vapauksia yhdistellen: ”valaiden esiäiti, *Peregocetus pacifus*, eli maalla / ja vedessä (neljä jalkaa, etujaloissa räpylät), / kunnes päätti jahdata itsensä ulkopuolisia / vesimolekyylejä 3,9 asteen keskilämpötilassa.” (Koistinen 2021, 22.) Ekokriisiä konkretisoidaan Koistisen teoksessa myös luettelomuotoisilla runoilla ”Paratiisista karkoitettut I”, ”Paratiisista karkoitettut II” ja ”Paratiisista karkoitettut III”, jotka koostuvat uhanalaisten tai sukupuuton partaalla olevien lintujen lajinimien listoista: ”pikkusirri *Calidris minuta* riskilä *Cepphus grylle* / etelänkiisla *Uria aalge* / pikkutiira *Sternila albifrons* [--]” (mts. 38). Lajinimet on aseteltu runoihin epäsymmetriseen ja ilmavaan muotoon, jonka voi tulkita konkretisoivan eläinlajien haurasta asemaa ilmastokriisin runtelemassa maailmassa. Näissä luettelomuotoa ja epätasapainista tyypografialla hyödyntävissä lajikatoa käsittelevissä runoissa havainnollistuu Xien nimeämistä ilmastorunouden piirteistä myös muodon kokeellisuus. Runoissa edustuu myös Xien ilmastorunouden ydinpiirteisiin sisällyttämä ympäristöaktivistinen ote, sillä teoksen voi tulkita pyrkivän herättelemään lukijaa ja lisäämään tietoisuutta maapallon uhanalaisten lajien tilanteesta ja ihmisen toiminnan tuhoisista seurauksista. (Ks. Xie 2022, 5.) Ilmastokriisin aiheuttamat sääolojen muutokset ja äärisääilmiöt kiihdyttävät lajikatoa (ks. esim. Urban 2024), joten lajikato tematisoituu Koistisen teoksessa ilmastosanana, joka kiinnittää runot ilmastokriisin problematiikkaan.

Ympäristöaktivistinen ote havainnollistuu selvästi myös Veli-Matti Värin tuoreessa teoksessa *Uusia runoja*, joka kritisoii ihmiskeskeisyyttä monesta näkökulmasta (ks. Xie 2022, 5). Teos nostaa ilmastokriisin ja siihen nivoutuvan lajikadon lisäksi kärkevästi esiin muitakin ajankohtaisia yhteiskunnallisia aiheita, kuten Venäjän hyökkäyssodan Ukrainaan sekä länsimaisen hedonistisen ja kulutuskeskeisen elämäntavan, joka osaltaan näyttäytyy myös ilmastokriisin taustasyynä (ks. myös Holopainen 2025b): ”ilmastonmuutos / lajikato / sodat / kansanmurhat / sisustamme kotia” (Väri 2024, 42). Teoksessa viitataan eksplisiittisesti kahteen olennaiseen ilmastosanaan, *ilmastonmuutokseen* ja *lajikatoon*, ja runot tematisoivat näitä ilmiöitä tekemällä näkyväksi ihmisen toiminnan moninaisia tuhoisia seurauksia. Runoissa ilmastomuutos näyttäytyy osana ihmiskeskeisyyden suurta kriisiä ja kulutuskeskeisen elämäntavan seurauksena, joten teoksessa ilmenee myös Xien ilmastorunouden ydinpiirteisiin sisällyttämä aiheiden runsaus. Ilmastokriisin suorasanainen kuvaus sekä ihmisen moninaisen tuhoivoiman tähdentäminen ovat tulkittavissa runoissa retoriseksi keinoksi, joiden pyrkimys on herättää lukijassa ympäristöaktivistiseen toimintaan kannustavia ympäristötunteita, kuten ympäristöahdistusta ja syyllisyyttä (ks. Pihkala & Helle 2022; ks. myös Holopainen 2025b).⁹ Ympäristöaktivistinen ote ja aiheiden runsaus kietoutuvat teoksen ilmastopoettisissa keinoissa yhteen.

Pohjoisessa ympäristössä ilmastokriisi on erityisen vahvasti kytkeytynyt muuttuneisiin talviin, mikä näkyy myös viimeaikaisessa suomalaisessa ilmastorunoudessa. Tätä havainnollistaa Sirpa Kyyrösen teos *Talviunia*, joka käsittelee ilmastokriisin koettelemaa maailmaa ja ihmisen suhteita ei-inhimilliseen monisyisessä, pohjoiseen kansanperinteeseen ja mytologiaan intertekstuaalisesti kiinnittyvässä teoskompositiossa. Teos kuvaa niin äärimmäisiä helteitä kuin päättymätöntä lumisadetta sekä käsittelee puhujan ahdistuksen ja turhautumisen tunteita kriisin runtelemassa ilmastossa. Xien ilmastorunouteen yhdistämistä piirteistä Kyyrösen teoksessa realisoituu erityisesti aiheiden runsaus, sillä teos lähestyy ilmastokriisin ja antroposentrismien seurauksia laaja-alaisesti niin äärisäälimiöiden kuin myös ilmastokriisin psykologisten vaikutusten näkökulmasta ja rakentaa ilmastokriisille kriittisen, länsimaisen elämäntavan kestävämyyteen osoittavan kehityksen.

Kyyrösen teoksessa ilmastokriisi kulminoituu vuodenaikojen arvaamattomuuteen: ”Vuodenajat hulmuavat kuin uhmaikäiset halutilat / tai vuodenajat eivät vaihdu laisinkaan” (Kyyrönen 2024, 118). Ilmastokriisissä kärvistelevä ihminen rinnastuu teoksessa talviunille kaipaavaan karhuun, jolla ei enää ole ympärillään tuttua talvea, johon käpertyä. Ilmastokriisi kuvataan runoissa *hätätilana*, joka on laittanut sekä vuodenaajat että puhujan mielen sekaisin: ”trooppisia öitä / seksihelteet ovat vaihtuneet / hätätilaan, mineraalivirta rintojen välissä kaipaen kieltä / kertomaan miltä minun suolani maistuu” (mts. 20). Sitaatissa havainnollistuu, että teoksessa tematisoituu myös kielen rajallinen mahdollisuus kuvata ilmastokriisin kokemuksellista ulottuvuutta. Luonnon ja ympäristön kielellisen esittämisen problematisoituminen on ympäristörunoudelle ominainen piirre (ks. Gilcrest 2003, 132–133; Lummaa 2010, 70, 76–77), jota ilmastorunouskin repertoaarissaan toteuttaa. Edellisessä sitaatissa niin ikään mukana oleva *helle* on Kyyrösen teoksessa keskeinen ilmastosana. Kuumentuneen planeetan kuvaus rakentaa teoksen ympäristökirjallisuudelle ominaista apokalyptista tunnelmaa, mutta runot eivät kuvaa tulevaisuuden kaukaista dystopiaa vaan ilmastokriisin muuttamaa maailmaa, jossa äärisäätilat aiheuttavat uutisotsikoista tuttuja katastrofeja, kuten tulvia.

Myös *lumi* on Kyyrösen runoissa tärkeä ilmastosana, joka osallistuu ilmastokriisin tematiikan rakentamiseen. Teoksen neljännen osaston runot käsittelevätkin helteelle vastakkaista äärimmäistä säätilaa, päättymätöntä lumisadetta, ja teoksessa toistuu kuusi kertaa säe ”29.1.2022 Helsingissä alkaa päättymätön lumisade” (ks. Kyyrönen 2024, 39–43, 45). Apokalyptisessa talvikuvauksessa viitataan skandinaavisen mytologian Fimbul-talveen, päättymättömän talven ajanjaksoon, joka edelsi maailmanloppua (ks. myös Siltanen 2024).

Näiden teosesimerkkien perusteella voi esittää, että lajikato, länsimaisen elämäntavan kritiikki sekä lumeen ja muuttuneisiin vuodenaikoihin liittyvä problematiikka etualaistuvat suomalaisessa ilmastorunoudessa temaattisesti. Analyysini Värriin, Koistisen ja Kyyrösen teoksista osoittaa, että ekokritiikin kansainvälisellä kentällä tunnistetut ilmastorunouden piirteet pätevät jossakin

määrin myös suomalaisen runoutteen, mutta suomalaisen ihmiskeskeisyyttä haastavan ja ilmastokriisiä käsittelevän nykyrunouden määrittäminen ilmastorunoudeksi ei edellytä, että se toteuttaisi kaikkia Xien nimeämiä ilmastorunouden piirteitä. Suomalaisen ilmastorunouden kentältä löytyy kuitenkin myös sellaista runoutta, jossa kaikki Xien ehdottamat ominaispiirteet ovat läsnä ja jossa vaikuttaa lisäksi pohjoiselle kulttuuriselle kontekstille ominaista lumeen, jäähän ja talveen liittyvää kuvastoa. Yksi tällainen kotimaisen ilmastorunouden edustaja on Paula Sankelon teos *Katoava jää*, jota artikkelini lopuksi analysoin. Koska *Katoava jää* toteuttaa kaikkia neljää Xien käsitteellistämää ilmastorunouden piirrettä ja osin myös aiemmin esiteltyä Adeline Johns-Putran (2016) ilmastorunouden määritelmää, kutsun sitä prototyypiksi ilmastorunouden edustajaksi.

Paula Sankelon *Katoava jää* ilmastorunouden edustajana

Paula Sankelon teos *Katoava jää* on tuore esimerkki suomalaisesta ilmastorunoudesta, jossa Xien ilmastorunouden määrittäviksi ominaisuuksiksi ehdottamat monitieteinen näkökulma, aiheiden runsaus, ympäristöaktivistinen ote ja muodon kokeellisuus ovat kaikki läsnä ja yhdistyvät pohjoiselle luonnolle ominaisten ilmastokysymysten käsittelyyn. Sankelon runoteos käsittelee ilmastokriisin ilmenemismuotoja Huippuvuorten arktisessa ympäristössä, jossa ilmastokriisi tällä hetkellä näkyy erityisen selvästi. Jäätiköiden sulaminen, joka on ilmastokriisin aiheuttama suurin ekologinen uhka arktisessa luonnossa, etu-alaistuu heti teoksen kannessa, jota kuvittaa suuri sininen jäätikkö. (Ks. myös Holopainen 2025a.) Ilmastonmuutosta käsittelevään kuvastoon vakiintuneet *jää* ja *jäätikkö* ovat teoksessa keskeisiä ilmastosanoja, jotka aktivoivat teoksessa ilmastokriisin tematiikan sekä kiinnittyvät suomalaiselle ilmastorunoudelle ominaiseen lumen ja muuttuvan talven viitekehykseen (ks. Lahtinen & Löytty 2022, 14; ks. myös Holopainen 2025a, 79).¹⁰

Sankelon teoksessa tarkastellaan laajasti antroposentrismen ongelmia ja ihmisen aiheuttamia ympäristömuutoksia historiallisesta ja monitieteistä näkökulmaa rakentavasta, erilaisia ympäristöllisiä aiheita kattavasta perspektiivistä. Pohjoisen luonnon valjastamista ihmisen resurssiksi ja luonnon hyväksikäytön historiaa havainnollistetaan esimerkiksi käsittelemällä Sveagruvan kaivoskaupungin perustamista ja vaiheita. Teoksessa vaikuttaa näin antroposeeniin olennaisesti liittyvä fossiilisten polttoaineiden motiivi. Runoissa käsitellään myös pohjoiseen luontoon kohdistuvaa turismia ja pohjoista ympäristöä ihmisen elämysmatkailun välineenä, mikä niin ikään rakentaa kriittistä luonnon resursoinnin tematiikkaa. (Ks. myös Holopainen 2025a, 78.) Lisäksi teoksessa kuvataan eri lajien metsästämistä ja kuihtumista arktisessa ympäristössä ja käsitellään näin ilmastokirjallisuudelle ominaista lajikadon problematiikkaa (vrt. Xie 2022, 4).

Ilmastonmuutoksen seurauksia teoksessa kaikkein ilmeisimmin havainnollistaa jäätiköiden sulaminen. Sitä kuvaillaan esimerkiksi seuraavassa nimetömmässä runossa, jossa tulee esiin myös Sankelon runoissa yleinen retorinen strategia, jään elollistaminen:

Jäätikkö nytkähtelee

lämpimältä kalliolta
kuin kissa unikerältä

se venyy, ohenee
työntää, tassut pidemmälle mereen:

rinnasta kuuluu hurinaa.
(Sankelo 2024, 13.)

Vähäeleisessä runossa kuvaillaan elollistavaa kissakuvastoa hyödyntäen jäätikön sulamista mereen. Viittaus mereen, toiseen ilmastosanaan ja ympäristölliseen topokseen, aktivoi runossa merenpinnan nousemisen kehyksen. Merenpinnan nousu on ilmastokriisin aiheuttama ja jäätiköiden sulamiseen kytkeytyvä merkittävä ekologinen ongelma, jolla on maapallolle potentiaalisia katastrofaalisia seurauksia. (Ks. Lindsey 2023.) Jäätiköiden sulamista ja merenpinnan nousua käsitellessään runo kiinnittyy Xien ilmastorunouden ydinpiirteiksi nimeämään monitieteiseen näkökulmaan, sillä merenpinnan nousun aiheuttamaa ekologista uhkaa käsitellessään runo operoi biologian ja geologian tieteenaloihin liittyvällä tiedolla (ks. Xie 2022, 4). Runoa seuraa teoskokonaisuudessa toinen, jälleen jäätiköiden sulamiseen viittaava runo, jossa teosta leimaava uhkaava tunnelma on yhä ilmeisempi:

Jäätikkö on jännitetty jousi.

Kun se laukeaa
tuhannen talven
voima raukeaa

kuohuvaan veteen
tuoreen, turkoosin
lohkeaman eteen

mursu nousee, puhaltaa.
(Sankelo 2024, 14.)

Runon aloittava metafora jäätiköstä jännitettynä jousena rakentaa runoon ensisäkeestä alkaen ympäristökirjallisuudelle ominaista apokalyptisyyttä. Runossa kuvailaan, kuinka jäätikköön on latautunut ”tuhannen talven” tuhovoima, joka jäätikön sulaessa purkautuu kohtalokkaasti mereen. Tässäkin tiiviissä runossa *jäätikkö* ja mereksi tulkittava *vesi* ovat ilmastosanoja, joiden avulla ilmastokriisin tematiikka ja merenpinnan nousemisen kehys aktivoituvat. Epäodotuksenmukaisesti suhteessa vakavaan aiheeseen runossa hyödynnetään myös loppusointuja ja rytmillistä leikittelyä, jotka voi laskea Xien (2022, 5–6) mainitsemin muodon tason syntaktisiin kokeiluihin. Ekologisesti uhkaavan ilmiön ja kielellisen leikittelyn muodostavan kontrastin voi tulkita ilmentävän länsimaisille ihmisille ominaista ristiriitaista ja välttelevää suhtautumista ilmastokriisiin ja sen vakavuuteen. (Ks. myös Holopainen 2025a, 79–80.)

Sankelon teoksessa havainnollistetaan ilmastokriisin seurauksia myös yhdistämällä teoksen kompositioon historiallista kerrostumaa ja lainattuja tekstiaineksia. Tämä realisoituu erityisesti teoksen kuudennessa osastossa, joka on koostettu hyödyntäen Elias Lönnrotin *Suomalais-ruotsalaisesta sanakirjasta* (1866–80) peräisin olevia tekstikatkelmia. Seuraavaksi siteerattavassa runossa luotellaan arktisessa ympäristössä elävien lintujen historiallisia lajinimiä siinä kieliasussa kuin ne Lönnrotin sanakirjassa esiintyvät. Lintujen historiallisten lajinimien luettelon voi tulkita tematisovan luonnon nimeämiseen ja hallitsemiseen liittyviä kysymyksiä (ks. myös Lummaa 2013) sekä rakentavan viitteellistä muistutusta siitä, kuinka myös muunlajiset eläimet kärsivät ilmastokriisistä ja usein paljon välittömämmin kuin ihmiset:

Jäälintu	<i>isfågel</i>	(alcedo ispida)
Jääkyyhky	<i>sjökung</i>	(mergulus alle)
Jääsuorsa	<i>alfågel</i>	(fuligula glacialis)
Jääkulli	<i>ett slags fågel</i>	

(Sankelo 2024, 62.)

Osasto havainnollistaa, kuinka *Katoava jää* hyödyntää sekä historiallista näkökulmaa että muodollisia kokeiluja ilmastokriisin ja ihmisen tuhoavan eläinsuhteen tematiikan rakentamisessa. Osasto nojautuu kollaasitekniikkaan, jonka myös Xie (2022, 5) nostaa esiin yhtenä ilmastorunouden kokeellisen muodon ilmentymänä.

Sankelon ilmastorunoissa hallitsevassa asemassa oleva ilmastosana *jää* on teoksessa läsnä myös *jäädä*-verbin eri variaatioina ja sen merkityksen tematisoitumisena: ”Mitä jää varmuudella: / kylmenevä kaikupiiri / avaruushylkytarha / pohjasedimentin polymeerit. [--] Jäisipä johtopäätös / kaukaa kirkastuva / jää, joka täyttää laaksot.” (Sankelo 2024, 46.) *Katoava jää* -teoksessa esitetään utopistinen toive paremmasta maailmasta, jossa jäällä on mahdollisuus jäädä

*Ekologisesti uhkaavan ilmiön ja kielellisen leikittelyn
muodostavan kontrastin voi tulkita ilmentävän
länsimaisille ihmisille ominaista ristiriitaista ja
välttelevää suhtautumista ilmastokriisiin ja sen
vakavuuteen.*

ja kukoistaa. Toisaalta runot tekevät näkyväksi, kuinka jäätiköt eivät suinkaan ole jäämässä vaan katoamassa, mikäli ihminen ei kykene muuttamaan toimintaansa. Sankelon runoissa ilmastokriisin keskeinen syy löytyy ihmisen *jäämistä*: siitä, että ihmiskunta jää kiinni ihmiskeskeisiin toimintamalleihinsa, joiden seuraukset ilmenevät niin merenpohjiin syöpyvänä muovina kuin jäätiköiden hupenemisena. (Ks. myös Holopainen 2025a, 78, 80.) *Jää*-sanana monimerkityksisyys näkyy myös teoksen nimessä, joka ilmeisimmältä merkitykseltään viittaa jään sulamiseen. Kirjan nimessä olevan *jää*-sana on kuitenkin mahdollista tulkita myös *jäää*-verbin yksikön kolmannen persoonan preesensiksi tai vaihtoehtoisesti yksikön toisen persoonan imperatiiviksi, jolloin kirjan nimi näyttäytyy apostrofina, personifoidun jään puhutteluna ja vetoomuksena sen puolesta, ettei katoamaisillaan oleva jää jättäisikään planeettaamme. Semanttisesti sanapari ”katoava jää” on oksymoron, joka yhdistää jäämisen ja katoamisen. Tämä ristiriita heijastaa länsimaisen ihmisen kompleksista suhtautumista ilmastokriisiin.

Johns-Putran (2016, 272) ilmatorunouden määritelmää heijastellen *Katoava jää* kritisoii ihmiskunnan passiivisuutta ja kykenemättömyyttä toimia ilmastonmuutoksen ratkaisemiseksi. Runojen kuvaileman ekologisen tuhon ja luonnon hyväksikäytön voi Xietä mukailien (2022, 5) katsoa pyrkivän herättämään lukijassa ympäristöahdistusta ja syyllisyyttä ja näin kannustavan ihmiskeskeisten näkökulmien haastamiseen ja ympäristöaktivismiin. Teoksen runoissa hyödynnetään paikoitellen vetoavaa monikon ensimmäisen persoonan *me*-muotoa, jonka voi tulkita viittaavan kollektiivisesti ihmiskuntaan: ”jotta vanha kuusi ruokkii nuorta puuta / kuolinsijallaan / meidän täytyy hellittää.” (Sankelo 2024, 74.) Runoissa tematisoituu ajatus siitä, että luonnon kiertokulun ja planeetan elämän jatkumisen mahdollistamiseksi ihmisten täytyy hellittää hallitsemisesta

ja ympäristön ihmiskeskeisestä alistamisesta. Teoksen ympäristöeetoksen ytimessä onkin muutoksen aktissa kytevä toivon mahdollisuus (ks. myös Holopainen 2025a, 80). Ihmiskeskeisyyttä haastavassa teoksessa havainnollistuu ilmastokriisi moniulotteisena ekologisena ilmiönä, joka muodostaa merkittävän uhan kaikelle elämälle ainakin niin kauan, kun ihminen valitsee jäämisen toiminnan sijasta.

Lopuksi

Ilmastorunous on suomalaisessa nykyrunoudessa ajankohtainen ja monimuotoinen ympäristörunouden alalaji, jonka piirteiden jäsentämiseen ekokritiikin kansainvälisellä tutkimuskentällä esitellyt ilmastorunouden määritelmät ja lajipiirteiden kuvaukset ovat tarjonneet hyödyllisiä näkökulmia. 2020-luvulla ilmastorunouden julkaiseminen on Suomessa yhä vireämpää, ja 2010- ja 2020-luvun runouskentästä voidaankin puhua suomalaisen ympäristörunouden toisena aaltona, jota leimaa tietoisuus ilmastokriisin perustavanlaatuisista seurauksista ja ihmiskeskeisen länsimaisen elämäntavan tuhoisuudesta. 1960- ja 1970-luvun suomalaiselle ympäristörunoudelle on ominaista erilaisten paikallisten ja aikansa yhteiskunnalliseen kontekstiin kytkeytyvien ympäristöongelmien käsitteleminen (ks. Lummaa 2010; Holopainen 2025, 232–238), kun taas 2020-luvun ilmastorunous osoittaa tietoisuutta ilmastokriisistä koko maapalloa ja sen elämänmuotoja laajasti koskettavana ilmiönä, jonka pysäyttämiseksi runot kannustavat toimimaan (ks. myös Lummaa 2025; Holopainen 2025a, 78). Ilmastorunoudessa ilmastokriisi onkin runojen maailmaa ja poetiikkaa leimaava kokonaisvaltainen konteksti (vrt. Seutu 2020, 95). Ilmastorunoutta edustavat teokset operoivat ilmastokriisiin liittyvillä ilmastosanoilla ja ympäristöllisillä topoksilla, mutta koska kyse on temaattisesta lajista, ilmastorunouden lajin aktivoituminen on osaltaan kiinni myös lukijan tulkinnasta ja tutkijan positioista. Artikkelini teosesimerkkejä on tarkasteltu ekokriittisestä tulokulmasta, joka on ohjannut keskittymään ilmastokriisiin liittyviin merkityksiin ja ihmiskeskeisyyttä haastaviin näkökulmiin. (Vrt. Lummaa 2008; Holopainen 2024, 53–54.)

Olen tarkastellut hyvin rajallista otantaa 2020-luvun suomalaisesta ilmastorunoudesta, mutta teosesimerkkien kautta on tullut esiin lajin heterogeenisuus, johon on syytä tulevassa tutkimuksessa syventyä. Artikkelini valossa suomalaiselle ilmastorunoudelle on hahmotettavissa pohjoiseen maantieteelliseen ympäristöön kytkeytyviä ominaispiirteitä, kuten muuttuneiden vuodenaikojen sekä lumen ja jään problematiikan käsittely, mutta aihetta on syytä tutkia tarkemmin laajemmalla otannalla. Joka tapauksessa on perusteltua esittää, että ilmastorunous realisoituu aina suhteessa runojen yhteiskunnalliseen, kulttuuriseen ja maantieteelliseen kontekstiin.

Vaikka valtaosa viimeaikaisesta ekologisia kysymyksiä käsittelevästä suomalaisesta runoudesta nivoutuu teemaattisesti ilmastokriisiin, on suomalaisen runouden kentältä toki löydettävissä myös sellaista ihmisen ja ei-inhimillisen välisiä suhteita käsitteleviä tekstejä, jotka eivät toteuta ilmastonrunouden lajipiirteitä. Kaikki viimeaikainen ympäristörunous ei siis tyhjenny ilmastonrunouden käsitteeseen. Tutkimuksen olisikin suotavaa kehittää myös muita uusia ekokriittisiä lajikäsitteitä, joiden avulla suomalaisen ympäristörunouden teemaattista monimuotoisuutta voitaisiin jäsentää ja ymmärtää yhä paremmin.

Viitteet

- 1 Kiitän Otto A. Malmin lahjoitusrahastoa ja Helsingin yliopiston Maija Lehtosen rahastoa työskentelyni rahoittamisesta.
- 2 Myös näiden ajankohtien ulkopuolella on toki ilmestynyt ympäristörunouden kriteerit täyttävää runoutta.
- 3 Runografissa kukin arvioitava teos luokitellaan 3–5 asiasanalla. Luokituksen *luonto* alle kuuluu myös sellaisia runoteoksia, joissa ei kritisoida ihmisen ympäristösuhdetta. (Runografi 2025.)
- 4 Suomalaisen ympäristörunouden aallot ja alalajit ovat monitahoisia ilmiöitä, eikä niitä ole mahdollista käsitellä tyhjentävästi yhdessä artikkelissa. Puhuessani ympäristörunouden aalloista en viittaa ekokritiikin aaltoihin, joilla on jäsennetty alan kehitystä. Aaltometafora toki osaltaan ammentaa samasta diskurssista (ks. esim. Marland 2013). Ekokritiikin hahmottamista aaltoina on myös kritisoitu (ks. esim. Slovic 2017).
- 5 Johns-Putra ja laajemminkin kansainvälinen tutkimus käyttävät ekorunouden (*ecopoetry*) käsitettä viittaamaan ihmiskeskeisyyttä haastavaan luontorunouteen (ks. Johns-Putra 2016, 271–272).
- 6 Myös Lummaan (2025) mukaan tieteellisen tiedon hyödyntäminen on tärkeä osa ilmastonmuutosta tematisoivaa suomalaista nykyrunoutta.
- 7 Käytän ympäristöllistä toposta yläkäsitteenä ympäristöretoriikassa yleisille ympäristösanoille ja ympäristöllisille motiiveille (ks. Holopainen 2024, 229–230; Lummaa 2010, 30–31).
- 8 Myöskään Xien artikkelissa neljä ilmastonrunouden ominaisuutta eivät näyttäyty absoluuttisina kriteereinä vaan keskeispiirteinä (ks. Xie 2022, 2–6). Englantilaista ja irlantilaista ilmastonrunoutta julkaistaan myös lehdissä ja sosiaalisessa mediassa (mts.3–4).
- 9 Kirjallisuuden ja ympäristötunteiden vaikutus lukijoiden toimintaan on monisyinen ilmiö, jota empiirinen ekokritiikki on alkanut tutkia (ks. esim. Lahtinen & Löytty 2022; Pihkala & Helle 2022). Esimerkiksi syyllisyyden tunne voi vaikuttaa ihmiseen hyvin erilaisin tavoin (ks. Nielsen & Gamborg 2024). En ota kantaa ilmastonrunouden ja erilaisten ympäristötunteiden mahdollisuuksiin vaikuttaa lukijoihin vaan lähestyn niitä ilmastonrunouden poeettisten ja retoristen lajipiirteiden näkökulmasta.
- 10 Esitän *Katoava jää* -teoksen olevan ilmastonrunoutta myös *Tuli & Savu* -lehdessä julkaistussa kirja-arviossani, jossa en syvemmin tarkastele ilmastonrunouden lajiproblematiikkaa (ks. Holopainen 2025a).

Lähteet

Kaunokirjallisuus

- Koistinen, Aino-Kaisa 2021. *Uhanalaiset ja silmälläpidettävät*. Tampere: Palladium Kirjat.
- Kyyrönen, Sirpa 2024. *Talviunia*. Helsinki: Otava.
- Sankelo, Paula 2024. *Katoava jää*. Helsinki: Wavelia.
- Värri, Veli-Matti 2024. *Uusia runoja*. Helsinki: Ntamo.

Tutkimuskirjallisuus

- Fowler, Alastair 1982. *Kinds of Literature. An Introduction to the Theory of Genres and Modes*. Oxford: Clarendon.
- Gilcrest, David 2003 (2002). *Greening the Lyre. Environmental Poetics and Ethics*. Reno: University of Nevada Press.
- Goodbody, Axel & Adeline Johns-Putra 2019. The Rise of the Climate Change Novel. Teoksessa *Climate and Literature*. Toim. Adeline Johns-Putra. Cambridge: Cambridge University Press, 229–45. DOI: 10.1017/9781108505321.015.
- Helle, Anna 2024. "Mieli sortuu ellei näe toivoa". Ympäristötunteet ja metamodernismi suomalaisessa nykyrunoudessa. Teoksessa *Metamodernismi. Kirjallisuuden ja kulttuurin muutos 2020-luvun Suomessa*. Toim. Salli Anttonen, Mika Hallila, Anna Helle, Heta Marttinen & Kasimir Sandbacka. Helsinki: SKS, 141–161.
- Hollsten, Anna 2008. Jäähyväiset Takkulalle. Esimerkki ekokriittisestä lajiluennasta. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS, 73–93.
- Holopainen, Reeta & Tiia Kähärä 2023. Jakaa eläinten kärsimykset ja haaveilla maailmasta ilman ihmistä. Eläineettinen tematiikka Eeva-Liisa Mannerin *Tämä matka* -teoksessa. *Avain – Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti* 20(4), 4–23. DOI: 10.30665/av.133988.
- Holopainen, Reeta 2024. *Luonto ja ekopoetiikka Eila Kivikk'ahon runoudessa*. Helsingin yliopisto, väitöskirja.
- Holopainen, Reeta 2025a. Jäänkirkasta ja puhuttelevaa ilmastorunoutta. *Tuli & Savu* 2025(1), 78–80.
- Holopainen, Reeta 2025b. Painavaa julistusta ja herkkävireistä havainnointia ihmiskeskeisestä ajastamme. *Runografi*. <https://runografi.fi/kirjat/painavaa-julistusta-ja-herkkavireista-havainnointia-ihmiskeskeisesta-ajastamme/> (14.8.2025).
- IPCC 2023 = Intergovernmental Panel on Climate Change 2023. *Climate Change 2021 – The Physical Science Basis. Working Group I Contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/9781009157896.
- Johns-Putra, Adeline 2016. Climate Change in Literature and Literary Studies. From Cli fi, Climate Change Theater and Eco-poetry to Ecocriticism and Climate Change Criticism. *WIREs Climate Change* 7(2), 266–282. DOI: 10.1002/wcc.385.
- Kyllönen, Simo & Markku Oksanen 2020. Johdanto. Teoksessa *Ilmastonmuutos ja filosofia*. Toim. Simo Kyllönen & Markku Oksanen. Helsinki: Gaudeamus, 7–26.
- Lahtinen, Toni & Markku Lehtimäki 2008. Johdatus ekokriittiseen kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS, 7–28.

- Lahtinen Toni 2017. Tarina suuresta vedenpaisumuksesta. Risto Isomäen *Sarasvatin hiekkaa* ilmestofiktiona. Teoksessa *Pakkovaltiosta ekodystopiaan. Kotimainen nykydystopia. Joutsen/Svanen*. Toim. Toni Lahtinen & Saija Isomaa. Helsinki: Helsingin yliopisto, 73–87. DOI: 10.33347/jses.140830.
- Lahtinen, Toni & Olli Löytty 2022. Kirjallisuus ilmastonmuutoksen aikakautena. Näkökulmia empiriseen ekokritiikkiin. Teoksessa *Empiirinen ekokritiikki. Joutsen/Svanen 2022*. Toim. Toni Lahtinen & Olli Löytty. Helsinki: Helsingin yliopisto, 12–30. DOI: 10.33346/joutsensvanen.120467.
- Lindsey, Rebecca 2023. Climate Change. Global Sea Level. Climate.gov <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-global-sea-level> (14.8.2025).
- Lummaa, Karoliina 2008. Risto Rasan surulliset linnut. Ekokriittisen tulkinnan mahdollisuuksia. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS, 50–72.
- Lummaa, Karoliina 2010. Poliittinen siivekäs. *Lintujen konkreettisuus suomalaisessa 1970-luvun ympäristörunoudessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lummaa, Karoliina 2013. Luonnontieteellinen tieto lintuolemuksen rakentajana Alexis Kourosin Gondwanan lapsissa. *Sananjalka*, 55(1), 184–201. DOI: 10.30673/sja.86727.
- Lummaa, Karoliina 2020. Antroposeenidokumentit ympäristömuutosten ja kulttuuristen muutosten todisteina. Teoksessa *Sotkuiset maailmat. Posthumanistinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Karoliina Lummaa & Elsi Hyttinen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 39–76.
- Lummaa, Karoliina 2021. Metsän poeettinen kuvaus. Luonnos. *Avain—Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti* 17(4), 104–115. DOI: 10.30665/av.102233.
- Lummaa, Karoliina 2022. Lungs and Leaves. Ecosystemic Imaginaries and the Thematics of Breathing in Finnish Environmental Poetry. Teoksessa *Squirrelling. Human-Animal Studies in the Northern-European Region*. Toim. Amelie Björck, Claudia Lindén ja Ann-Sofie Lönngrén. Stockholm: Södertörns högskola, 177–196. <https://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1624077/FULLTEXT05.pdf> (14.8.2025).
- Lummaa, Karoliina 2025. CO₂, the Poetic Compound. Teoksessa *Creative Responses to Environmental Crises in Nordic Art and Literature*. Toim. Katarina Leppänen & Audur Adalsteinsdóttir. Lanham: Lexington Books, 81–94. DOI: 10.1007/s10806-024-09938-w.
- Lyytikäinen, Pirjo 2005. Esipuhe. Lajit kirjallisuudessa. Teoksessa *Lajit yli rajojen. Suomalaisen kirjallisuuden lajeja*. Toim. Päivi Koivisto, Pirjo Lyytikäinen & Jyrki Nummi. Helsinki: SKS, 7–23.
- Marland, Pippa 2013. Ecocriticism. *Literature Compass* 10(11), 846–868. DOI: 10.1111/lic3.12105.
- Myerson, George & Yvonne Rydin 1996. *The Language of Environment. A New Rhetoric*. London: Routledge.
- Nielsen, Rikke Sigmer & Christian Gamborg 2024. The Moral Potential of Eco-Guilt and Eco-Shame. Emotions that Hinder or Facilitate Pro-Environmental Change? *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 37(17). DOI: 10.1007/s10806-024-09938-w.
- Pihkala, Panu & Anna Helle 2022. Kirjallisuuden ympäristötunteet ja empirinen ekokritiikki. Teoksessa *Empiirinen ekokritiikki. Joutsen/Svanen 2022*. Toim. Toni Lahtinen & Olli Löytty. Helsinki: Helsingin yliopisto, 31–50. DOI: 10.33346/joutsensvanen.114413.
- Runografi. <https://runografi.fi/> (23.11.2025).
- Seutu, Katja 2020. "Ihmiset elävät ja nukkuvat kuolleiden puiden sisällä". Ihmisen ja luonnon suhde uusimmassa suomalaisessa runoudessa. *Modernismin jälkeinen runous. Joutsen/Svanen 2019*. Toim. Vesa Haapala & Päivi Koivisto. Helsinki: Helsingin yliopisto, 86–97. DOI: 10.33346/joutsen-svanen.91000.
- Siltanen, Elina 2024. Maailman muutosten hallitsematon vyöry. Kiiltomato-verkkojulkaisu. <https://kiiltomato.net/critic/sirpa-kyironen-tiina-lehikoinen/> (14.8.2025).

- Slovic, Scott 2017. Seasick among the Waves of Ecocriticism. An Inquiry into Alternative Historiographic Metaphors. Teoksessa *Environmental Humanities. Voices from the Anthropocene*. Toim. Serpil Oppermann & Serenella Iovino. Lanham: Rowman & Littlefield International, 99–111.
- Soukka, Maarit 2024. *Puhtaat puut, likaiset sanat. Kielen ja luonnon kontrapunktisia kytköksiä suomalaisessa sotienjälkeisen modernismin kielikeskustelussa*. Turun yliopisto, väitöskirja.
- Urban, Mark C. 2024. Climate Change Extinctions. *Science* 386, 1123–1128. DOI:10.1126/science.adp4461.
- Xie, Chao 2022. Climate Change in Contemporary British and Irish Poetry and Poetic Criticism. Literary Representation and Environmental Activism. *WIREs Climate Change* 14(1), 1–13. DOI: 10.1002/wcc.807.